

Суспільно-географічні системи – впорядковані сукупності соціально-економічних об'єктів, процесів та явищ, що виникли внаслідок загально історичного розвитку суспільства та розвиваються згідно законів функціонування соціосфери.

Природно-географічні системи виникли внаслідок взаємодії природи та суспільства, та розвиваються за природними законами із втручанням антропогенного чинника.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, втрачені географічні об'єкти існували та зникли внаслідок розвитку та взаємодії природних, суспільно-історичних та природно-соціальних систем, і є важливими показниками їхньої динаміки. Зникнення географічної інформації веде до зменшення географічного різноманіття, що не можна сказати про зникнення географічних об'єктів. Втрата географічних об'єктів призводить до перетворення географічної інформації (переходу її в інший стан), та/або до її втрати, тоді останнє призводить до скорочення географічного різноманіття. Таким чином, у подальшому є доцільним використання терміну «втрачений географічний об'єкт».

Бібліографічні посилання

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір.: Монографія. – У 2-х томах / М.Д. Гродзинський. – К., 2005. – Том 1. – 431 с.
2. Розробка та створення науково-довідкової географічної інформаційної системи (ГІС) «Втрачені географічні об'єкти регіону»// Звіт про НДР, тема 2-097-05; № держреєстрації 0105U000364; Кер. НДР, зав. кафедри, д-р. пед. наук, професор Л.І. Зеленська – 150 с.
3. Швєбс Г.И. Введение в эниографию. Кн.1. Эниоземлеведение / Г.И. Швєбс. – Одесса, 2000. – 254 с.
4. Zelenska L.I. The lost historical and cultural and natural objects on tourist maps. Мат. Міжнарод. картограф. конгресса, –М. – 2007. – Р 2

Надійшла до редколегії 19.11.08

УДК: 911.3:33(4)

В.В. Безуглий

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЄВРОСОЮЗУ

Розглянуті основні сучасні напрями трансформаційних процесів у паливно-енергетичному комплексі Європейського Союзу. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку вугільної, нафтової та газової галузей ПЕК країн ЄС.

Актуальність. Постановка проблеми. Нині енергетичний комплекс знову стає центральним фактором європейської інтеграції, як це було 60 років тому, коли Об'єднання вугілля і сталі започаткувало економічне та політичне об'єднання Європи.

Євросоюз став приділяти енергетиці дуже важливої уваги. Енергетична політика вкрай важлива, оскільки енергія лежить в основі соціально-економічної діяльності індустриальних країн. Енергетичні витрати впливають не тільки на ті галузі

що вирізняються значним енергопостачанням, а й на промисловість загалом і навіть на життєвий рівень громадян Союзу в цілому.

За роки свого існування, в ЄС зроблено чимало кроків щодо реформування паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) та у виробі єдиних підходів до загальної енергетичної політики. Остання спрямована на вирішення, з одного боку, проблеми забезпечення ефективності функціонування єдиного ринку енергетичних продуктів і послуг, з іншого, покликана гарантувати постачання відносно дешевих і безпечних (стратегічно й екологічно) енергоресурсів у держави Євросоюзу.

Вихідні передумови. Останнім часом проблематика енергетичної безпеки і майбутнього розвитку набула нового поштовху. Цей напрям дослідження широко висвітлений у працях російських та зарубіжних авторів, зокрема Ю.А. Бортка, Л.М. Григор'єва, Р.С. Грінберга, Н.П. Шмельова, І.В. Корольова, серед європейських дослідників – С. Гріна, Дж. Гевіна, У. Дюрана, Ж. Массе, У. Уоллеса та ін. В українських дослідженнях комплексний аналіз розвитку господарського комплексу в цілому та ПЕК зокрема не знайшов ще широкого і досконалого розгляду.

Мета й завдання. Саме тому основною метою даного дослідження є аналіз існуючих тенденцій та перспектив у трансформації енергетичного ринку Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Паливно-енергетичний комплекс ЄС являє собою важливу складову господарства Союзу. Він перебуває нині на стадії корінної трансформації, коли на фоні вирішення енергетичних проблем об'єднання, відбувається перебудова та зміна пріоритетів у розвитку та функціонуванні традиційних галузей. У відповідності із сучасними екологічними пріоритетами, деякі традиційні галузі (зокрема вуглевидобування) перебувають у стадії занепаду, а акцент все більше робиться на альтернативну енергетику і залучення відновлювальних джерел енергії.

Євросоюз є впливовим угрупованням країн на глобальному рівні, він лідирує у світовому промисловому й аграрному виробництві, торгівлі, споживає близько 16 % світових енергоресурсів. Однак, його розвиток стримується обмеженістю на природну енергетичну сировину. Запаси нафти становлять усього 0,2 % від світових, газу – 1,4 % і можуть бути повністю вичерпані найближчих 15–20 років [1]. Повернення до широкого вжитку вугілля є неможливим через екологічні заборони, а розвиток ядерної енергетики стримується громадськими побоюваннями. Власний видобуток покриває всього 18 % потреб у нафті й 37 % у газі при зростаючій залежності від їхнього імпорту. І ця залежність збільшилася із розширенням ЄС до 27 держав за рахунок країн, що практично позбавлені вуглеводневої сировини і мають підвищенні показники енергоемності виробництва, що дісталася їм у спадок від пільгового енергозабезпечення під час колишнього соціалістичного минулого.

Енергетика є дуже вузьким місцем у соціально-економічному розвитку Євросоюзу, його енергобезпека на перспективу не гарантована і все більше відчуваються наслідки світової енергетичної кризи. У цих умовах Євросоюз розпочав кардинальну реформу, що започаткувала основи спільної «Європейської енергетичної політики», прийнятої на саміті у Великій Британії в кінці 2005 р. [2]. Основні її аспекти полягають у такому:

1) обов'язкове поділення енергетичних концернів ЄС на окремі компанії з виробництва енергії і компанії по їхньому транспортуванню, яким відійдуть мережі електропостачань, газопроводи, електросистеми;

2) Єврокомісія запроваджує захисні механізми, які накладають цілий ряд обмежень на іноземних інвесторів, що прагнуть вжити потужні інвестиції або отримати контроль над європейськими компаніями з експлуатації енергомереж;

3) пропонується стимулювання трансмережної торгівлі енергією між країнами ЄС з метою створення у підсумку загальноєвропейської енергомережі. Для координації цієї роботи Єврокомісія пропонує створити європейське Агентство по взаємодії регулюючих органів країн ЄС, яке буде координувати роботу з виробки єдиних технічних і комерційних стандартів, норм безпеки тощо;

4) пропонується підвищити прозорість енергетичного ринку, покращити обмін інформацією між його учасниками, збільшити доступність інформації і угоди з метою зниження ризиків картельних змов та інших махінацій.

Сьогодні в країнах Союзу діє по 1–2 великій компанії, які фактично поділяють національні енергетичні ринки. І будь-які споживачі енергії (приватні особи або підприємства) у переважній більшості не мають права голосу у виборі свого енергопостачальника.

Одним із завдань енергетичної реформи виступає рішуча зміна існуючого *паливно-енергетичного балансу* (ПЕБ) Євросоюзу, максимально відійти від економічно збиткового та екологічно небезпечного видобутку вугілля та переорієнтація на альтернативні види палива. Сонячна енергія, енергетика вітру, створення пального із біомаси – всі ці технології активно розробляються і впроваджуються в країнах ЄС, незважаючи на те, що вони все ще замінюються дорогими видами палива.

Якщо у 50-ті рр. ХХ ст. вугілля було вдосталь, його ціна була невисокою, і він задовольняв енергетичні потреби шести країн-засновниць на 65 %, то у 70-ті роки ситуація стала поступово змінюватися на користь нафти [3]. В основі цієї «нафтової ери» лежали відкриття західними компаніями великих родовищ нафти на Близькому Сході, в Африці, власних нафтових ресурсів Північного моря. Нині у ПЕБ частка нафти й газу є визначальними (рис. 1).

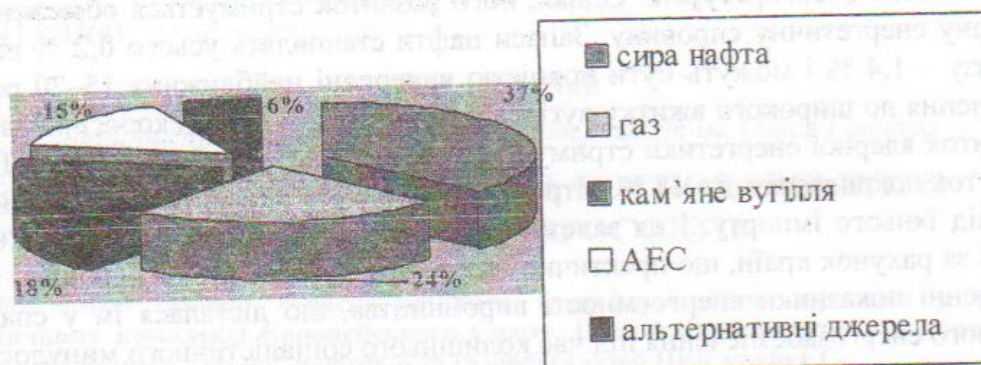

Рис. 1. Паливно-енергетичний баланс Євросоюзу (на 2007 р.)

У цілому, через недостатню сировинну базу енергетика ЄС значною мірою залежить від енергоімпорту. Найбільшими країнами-імпортерами нафти є Росія (32,4 млн. т), Норвегія (16,8 млн. т), Саудівська Аравія (10,5 млн. т), Лівія (8,7 млн. т). Природний газ імпортується з Росії (41,9 млрд. м³), Норвегії (22,3 млрд. м³), Алжиру (19,1 млрд. м³), Нігерії (3,7 млрд. м³), Катару (1,7 млрд. м³) [6].

За різними прогнозами, залежність від імпортних енергоносіїв збільшиться з нинішніх 50 % до майже 65 % у 2030 р., якщо не будуть запроваджені суттєві і ра-

дикальні заходи як по диверсифікації імпорту, так і по економії і більш ефективно-му використанню енергетичної сировини.

Паливна промисловість ЄС має критично важливе значення для економіки Євросоюзу і є найбільш впливовим фактором у підтримці стабільності, економічного зростання, соціального розвитку і активізації співпраці в Союзі. Вона переживає складні трансформаційні процеси, що відображаються в диверсифікації усього паливного сектору ПЕК і відзначається поступовим зменшенням ролі вугільної галузі і, навпаки, збільшенням нафтової й газової.

Вугільна галузь є однією з найстаріших на теренах Євросоюзу, однак останніми десятиліттями вона переживає спад виробництва, закриття деяких шахт і переведення енергозалежних виробництв на більш дешеві та екологічно небезпечні джерела енергії. У цілому, для неї слід відзначити такі сучасні трансформаційні особливості:

- зниження ролі вугілля у ПЕБ. У межах Європейського Союзу вугілля видобувають у 12 країнах, тут сконцентровано близько 15 % світових запасів, переважно в Німеччині, Польщі, Болгарії, Греції, Великій Британії, Румунії, Естонії, Словенії тощо. Однак його видобуток постійно скорочується (якщо в 1995 р. країни ЄС-15 видобули 438,8 млн. т вугілля, то в 2007 р. на ЄС-15 припало 342,1 млн. т, на ЄС-27 – 518,9 млн. т), його використання стає економічно нерентабельним. До того ж вугілля в Євросоюзі розглядають як екологічно забруднену сировину, тут прийняті серйозні екологічні обмеження на його використання. Майже до мінімуму зведені державні дотації цієї галузі, скорочується чисельність шахтарів (з 1 млн. осіб у 1960 р. до 100 тис. у 2005 р.);

- у більшості країн ЄС шахти і кар'єри стали закривати починаючи із 50-х рр. ХХ ст. (і особливо в 60-ті роки) через їх збитковість при виснаженні запасів, придатних для ефективної розробки, з порушенням екологічних норм, небезпекою і непривабливістю шахтарської праці. У 80-х роках розпочався новий і масовий процес реструктуризації і закриття підприємств, що призвів до різкого скорочення видобутку вугілля, зайнятості працівників і перехід на інші, більш продуктивні і екологічно безпечні енергоносії (зокрема, у Великій Британії, Бельгії, Франції тощо);

- нині відбулося закриття шахт і повне припинення вуглевидобутку в Австрії (з максимуму в 3,63 млн. т, 1982 р.), Бельгії (з 14,1 млн. т, 1982 р.), Франції (з 22,96 млн. т, 1981 р., з 2005 р. вугілля в країні не видобувають), Італії (з 2,1 млн. т, 1985 р.), Португалії (з 310 тис. т, 1990 р.), Швеції (з 40 тис. т, 1992 р., видобуток призупинений з 1995 р.). З кінця 70-х повністю позбавилися власної вугільної промисловості в Данії, Фінляндії, Люксембурзі, Мальті, Нідерландах. У Великій Британії галузь у 1995 р. була денационалізована, Німеччині – представлена двома приватними концернами змішаної форми власності із впливовою державною підтримкою;

- не зважаючи на закриття шахт і позбавлення власної вугільної галузі, країни ЄС продовжують імпортувати ззовні великі обсяги кам'яного вугілля. Якщо в 1986 р. потреби господарства у вугіллі оцінювалися у 559,32 млн. т (ЄС-12), в 1995 р. – 646,17 млн. т (ЄС-15), то в 2007 р. вже в 923,25 млн. т (ЄС-27), з них на ЄС-15 припадає 65 %. Із 27 країн ЄС вугільна галузь збереглася на колишньому рівні лише в Болгарії (31,22 млн. т, 2007 р.), Чехії (69,89 млн. т), Німеччині (227 млн. т), Греції (73,45 млн. т), Польщі (162 млн. т), Румунії (39,14 млн. т), Естонії (18,35 млн. т), переважно завдяки тому, що їхня більша частина є сировинним придатком потужного господарського комплексу ЄС;

– майже всі провідні країни ЄС із кінця 80-х рр. пройшли через складну реструктуризацію вугільної галузі, яка здебільшого полягала або у повному закритті вугільних підприємств (Франція, Нідерланди, Бельгія) або значному скороченні об'ємів видобутку вугілля, як наприклад, у Великій Британії (з максимальної відзнаки в 143 млн. т 1980 р. до 18,35 млн. т 2007 р.) і Німеччині (з 388,37 млн. т у 1991 р. до 227,76 млн. т у 2007 р.) і переведенні вуглезалежних підприємств на більш економічно вигідну енергетичну сировину (нафту, газ, біопаливо).

Аналіз існуючих тенденцій розвитку вугільної галузі та особливостей реструктуризації вуглевидобутку в країнах ЄС дозволив визначити ряд загальних особливостей, зокрема: прагнення до зниження кількості вуглевидобувних підприємств, обсягів видобутку вугілля та зайнятості населення; підвищення ефективності роботи діючих підприємств завдяки концентрації та покращення технічного рівня виробництва за рахунок застосування комплексу обладнання більш високої продуктивності; надійності, багатофункціональності, удосконалювання технології та організації праці; державна підтримка діючих підприємств (ФРН, Польща, Чехія), що виражається через гарантії збуту вугільної продукції усередині країни суміжним галузям на основі довгострокових угод, у прямих і побічних дотаціях на покриття виробничих збитків; підвищена увага до соціальної захищеності працівників, сплата значних вихідних пособій, достроковий вихід на пенсію, обов'язкове працевлаштування робітників з перепідготовкою навіть членів їхніх родин тощо.

Газова промисловість Євросоюзу зародилася на початку 60-х рр. ХХ ст. Нині на частку Європейського Союзу припадає близько 16 % світового споживання природного газу й менше 10 % його світового видобутку та майже 2 % загально достовірних запасів. Газова галузь ЄС характеризується наступними особливостями:

– обмеженістю власної газоресурсної бази. Лише на півночі Євросоюзу наявні певні поклади газу у Північному та Норвезькому морях. Північноморський нафтогазовий басейн площею 660 тис. км² охоплює більшу частину акваторії Північного моря. Нині тут відкрито більше 100 нафтових й 80 газових родовищ, з яких вилучається 24 % нафти і 30 % газу від загальносвітового морського нафто- й газовидобутку. Сумарні запаси газу оцінюються в 7,5 млрд. т, з яких понад 3,5 млрд. припадає на частку газу. Басейн відкрито у 50-х рр. ХХ ст. і він й досі залишається одним із найважливіших джерел енергоносіїв для Великої Британії, Нідерландів, Данії та ряду інших країн Євросоюзу. У 2002 р. запаси нафти Норвезького моря оцінювалися в 1,42 млрд. т, газу – 1,35 трлн. м³. До території ЄС примикають потужні світові газові поклади, зокрема на сході – гігантські басейни на території Росії та країн Середньої Азії, на південному сході – багаті на газ близькосхідні країни (Іран, Саудівська Аравія, Ірак, Катар, ОАЕ), на півдні – Алжир, Нігерія, Лівія. Потенційні джерела постачання газу в країни ЄС (у зрідженому вигляді) мають й деякі країни Латинської Америки (Венесуела, Тринідад і Тобаго). Теоретично, загальнодостовірні запаси газу, на які зможуть розраховувати країни ЄС, становлять 80 % світових, що при сучасному рівні видобутку повинно вистачити як мінімум до 2060 р.;

– спостерігається залежність єдиного європейського енергетичного ринку від зовнішніх постачань газу, які вже нині становлять близько 50 %, з них майже 40 % припадає на російський газ і цей показник щороку збільшується [4]. Такі перспективи висувають актуальні питання забезпечення повної безпеки енергопостачання. Одним зі шляхів вирішення цього може бути диверсифікація джерел енергоресурсів і закріплення співпраці із традиційними енергопостачальниками;

– країни Євросоюзу щороку збільшують свої потреби в газовій сировині. Якщо 1980 р. країни ЄС-6 спожили 1818,1 млрд. м³, то 2007 р. цей показник збільшився до 10200 млрд. м³, а в цілому на ЄС-27 припало 18615 млрд. м³ спожитого природного газу. Збільшення потреб у газі за 2000–2020 рр. оцінюється в 28 %. Експерти ЄК вважають, що залежність від імпорту газу буде збільшуватися випереджальними темпами у порівнянні з енергетичним сектором у цілому. Якщо нині енергетика ЄС на 50 % залежить від імпорту, а газова галузь – тільки на 40 %, то до 2020 р. ці показники складатимуть відповідно 66 % і 67 % [5];

– основною умовою забезпечення нормального функціонування єдиного європейського енергетичного ринку виступає інтеграція газових мереж. Європейський фонд регіонального розвитку та Європейський інвестиційний банк щороку виділяє близько 1–1,2 млрд дол на прокладення нових газопроводів. За останні 10 років у країнах ЄС були збудовані або ще добудовуються 18 об'єктів газотранспортної інфраструктури, серед яких трубопровід Ямал–Європа, експортний коридор Росія–Чехія–Словаччина, другий транссередземноморський газопровід Алжир–Туніс–Італія та ін. Визначною подією в забезпеченні газом країн Євросоюзу став проект будівництва газопроводу «Північний потік» («Північно-Європейський газопровід», «Nord Stream»), який планується прокласти по дну Балтійського моря від Росії (Виборг) до Німеччини (Грайфсвальд). Першу мережу газопроводу протяжністю близько 1,2 тис. км із річною пропускною спроможністю в 27,5 млрд. м³ планується збудувати 2010 р., цільовими ринками постачань газу для неї будуть Німеччина, Данія, Велика Британія, Нідерланди, Франція, Італія та ін. За останніми даними вартість цього газопроводу обійдеться «Газпрому» (Росія) та його європейським партнерам «Wintershall», «E. ON Ruhrgas» (Німеччина) і «Gasunie» (Нідерланди) у 7,4 млрд. євро. Цей проект дозволить Росії постачати газ до країн ЄС минаючи Білорусь, Україну і країни Балтії, що значно знизить вартість транзиту газу до Європи. Також у перспективі у планах ЄК висувається будівництво гігантського газопроводу, який буде обгинати кільцем територію Євросоюзу і замкне всі країни ЄС в єдину газову систему. Він дозволить уникнути створення особливих відносин між окремими державами-членами ЄС із найбільшими експортерами газу, включаючи Росію. Останнім часом висувається ідея про фінансову й політичну підтримку із боку всіх країн ЄС двох нових стратегічних газопроводів: одного із Середньої Азії (хоча проект «Nabucco» буксує вже не перший рік і, перш за все, через відсутність домовленостей із середньоазійськими постачальниками, оскільки увесь середньоазійський газ скуповується російським «Газпромом»), іншого – із Нігерії (при нинішніх потребах у 300 млрд. м³ газу він покриє лише до 7–8 % цієї кількості);

– газова галузь Європейського Союзу із 1998 р. вступила у смугу широкої монополізації й транснаціоналізації. До початку лібералізації в найбільших європейських країнах у газовій промисловості традиційно панували національні компанії: у Німеччині – «Ruhrgas», Італії – «ENI», Франції – «Gaz de France» тощо. Після проголошення ЄК курсу на створення єдиного енергетичного ринку в межах усього ЄС, корпорації стали стрімко укрупнюватися. Так, через злиття німецьких холдингів «VEBA» і «VIAG» виникла гігантська енергетична група «E.ON», яка з часом (у 2003 р.) поглинула німецький «Ruhrgas», який контролював 13 % європейського ринку постачань газу. Усього за 5 років «E.ON» поширив свій вплив на 16 країн ЄС, в яких займається електроенергетичним і газовим бізнесом, а також є головним акціонером основних газових компаній Нідерландів, країн Скандинавії, Великої Британії, Угорщини, Словаччини, Італії, Австрії, Чехії, Румунії, Польщі та країн Балтії. Французький газовий концерн «Gaz de France» (GDF) у 2006 р. купив акти-

ви франко-бельгійської компанії «Suez» (одна з найбільших європейських приватних енергетичних компаній), а також став основним власником газовидобувних компаній у Румунії та Словаччині. Після придбання британської «Cal Energy Gas UK» у 2002 р. GDF отримала контроль над чотирма родовищами газу й трьома ліцензійними ділянками для проведення геологорозвідувальних робіт у Північному морі. Італійський супергігант «ENI» перетворився у повноцінну транснаціональну компанію і контролює понад 80 % постачань газу всередині Італії, їй належить 51 % акцій газотранспортної «Snam Rete Gas» і 100 % акцій «Stogit» (оператор системи сховищ газу). У 2002 р. «ENI» збільшила до 100 % свою частку в «Italgas» (контролює 40 % роздрібного газового ринку Італії) і придбала 33 % акцій португальської компанії «Galp» (володіє активами в місцевих роздрібних газорозподільних мережах). Тепер такі корпорації, як «E.ON», «ENI» і «Gaz de France» домінують не лише на ринку своїх материнських країн, а й значно поширили свій вплив на більшість країн ЄС. При цьому, вони диверсифікують бізнес, зміцнюючи позиції у сумісних секторах: видобутку, транспортуванні і збуті газу;

– за прогнозами, найближчими роками видобуток газу в ЄС залишиться значним. Постійно збільшують видобування газу Данія (9,87 млрд. м³ у 2006 р.), Німеччина (19,9 млрд. м³), Нідерланди (77,3 млрд. м³), Велика Британія (84,16 млрд. м³), Угорщина (2,9 млрд. м³), Польща (5,82 млрд. м³). Припинили видобуток через виснаження власних запасів Бельгія (з 2000 р.) й Болгарія (з 2004 р.), а в 9 країнах (Кіпр, Фінляндія, Люксембург, Мальта, Португалія, Швеція, Естонія, Латвія, Литва) через відсутність сировинної бази газовидобуток зовсім відсутній. Тому, окрім значного імпорту газу, не виключається можливість відкриття нових глибоководних родовищ на морському шельфі (переважно у Північному морі). Три головних постачальники природного газу в ЄС – Росія, Норвегія та Алжир збережуть свої позиції і в майбутньому.

Нафтова галузь відіграє провідну роль в енергозабезпеченні країн Євросоюзу. Запаси нафти в надрах країн ЄС незначні – відношення запасів до видобутку при сучасному рівні споживання становлять усього 8 років (2006 р.). ЄС видобуває близько 4 % від світового видобутку нафти. У межах ЄС нафтовидобувними країнами є Велика Британія (найбільший нафтовидобувник), Данія, Німеччина, Італія, Румунія і Нідерланди. Як і по газу основним нафтовим районом є шельф Північного моря, з якого викачують нафту 5 країн ЄС. Найбільші нафтові поклади припадають на британський сектор (близько 45 %). Пік видобутку припав на 1999 р., коли видобувалося понад 6 млн. барелів на добу, нині видобувають близько 1,45 млн. барелів (2007 р.) [8].

Євросоюз є 7-м найбільшим виробником нафти у світі, видобуваючи близько 1,5 млн. барелів на добу. Однак, це і 2-й найбільший світовий споживач нафти – 14,55 млн. барелів на добу (2004 р.). Країни Євросоюзу суттєво збільшують споживання нафти, хоча власний видобуток зменшується. Якщо в 1995 р. ЄС-15 видобув 3595,9 млн. барелів на добу, то 2007 р. – 2561,5 млн. барелів (зменшення на 30 %), відносно споживання ситуація зворотна – ті ж країни ЄС-15 у 1995 р. спожили 12876,3 млн. барелів на добу, а 2007 р. – 13099,4 млн (збільшення на 6 %). Усього ж країни ЄС-27 у 2007 р. спожили 14677,9 млн. барелів нафти на добу (видобули – 2789,9 млн.) [8]. Відносно існуючих тенденцій у видобутку нафти по країнам, держави ЄС можна розбити на 3 групи:

– країни, в яких нафтовидобуток відсутній (Кіпр, Люксембург, Мальта, Латвія);
– країни, в яких спостерігається зменшення обсягів нафтовидобутку (Австрія, Бельгія, Данія (з 2002 р. зменшила на 65 млн. барелів), Фінляндія, Франція

(з 115,79 млн. барелів на добу 1994 р. до 69,68 млн 2007 р.), Греція, Угорщина, Нідерланди (з 117,71 млн. барелів 1995 р. до 88,95 млн. барелів 2007 р.), Іспанія (з 46,76 млн. барелів на добу 1986 р. до 29 млн. барелів 2007 р.), Швеція, Велика Британія (з 2654,2 млн. барелів на добу 1994 р. до 1690,02 млн. барелів 2007 р.), Литва, Румунія);

– країни, що поступово збільшують власний нафтовидобуток (Болгарія, Чехія (з 3,91 млн. барелів на добу 1995 р. до 18,03 млн. барелів 2005 р.), Німеччина (з 131,7 млн. барелів на добу 1992 р. до 151,3 млн. барелів 2006 р.), Італія (з 65 млн. барелів на добу 1982 р. до 166,58 млн. барелів 2007 р.), Польща, Португалія, Словаччина (з 1,55 млн. барелів на добу 1999 р. до 13,92 млн. барелів 2007 р.), Естонія (з 0,03 млн. барелів на добу 2001 р. до 7,43 млн. барелів 2007 р.) та ін.).

Як і за газом найбільш гострою проблемою енергобезпеки ЄС є його залежність від імпорту нафти. Майже 70 % попиту на цю сировину задовольняється за рахунок зовнішніх джерел. І у майбутньому, за прогнозами, ця залежність може збільшитися до 90 % [7].

Провідна роль у транспортуванні нафти й доставці її до споживачів належить нафтопроводам, що обумовлено меншими у порівнянні з іншими видами транспорту капітальними і експлуатаційними витратами. На території країн ЄС прокладена розгалужена мережа нафтопроводів, загальною довжиною 21930 км (2007 р.), з них на Велику Британію припадає 4930 км, Німеччину – 3546 км, Францію – 3032 км, Румунію – 2424 км, Польщу – 1384 км, Італію – 1258 км, Данію – 617 км. Найдавнішим і найпотужнішим нафтопроводом, що тягнеться двома гілками до країн ЄС (Чехії, Словаччини, Польщі, Німеччини, Угорщини, Литви) є нафтопровід «Дружба» (перекачує до 40 % російського нафтового експорту). Перспективним вирішенням проблеми нафтозабезпечення країн ЄС є розширення нафтопроводу Одеса–Броди, будівництво магістралі Констанца (Румунія) – Трієст (Італія), довжиною 1300 км, що пройде по території 5 країн (Сербії, Хорватії, Словенії, Румунії, Італії) і зможе транспортувати до 100 млн. т нафти щороку. Планується завершити його будівництво у 2012 р. і по ньому буде надходити нафта із Казахстану і Азербайджану, в обхід Росії й Туреччини. На європейському нафтовому ринку в умовах диверсифікації маршрутів експорту російської нафти одним із перспективних проєктів виступає інтеграція нафтопровідних систем «Дружба» і «Адрія» [7].

Висновки. Євросоюз на фоні тривалої світової енергокризи проводить серйозну реформу свого енергетичного комплексу, що носить не кон'юнктурний, як раніше, а структурний характер і обумовлюється нестачею власних ресурсів вуглеводневої сировини у порівнянні з постійним збільшенням попиту на неї. Це вимушає ЄС усе активніше займатися розробкою та впровадженням конструктивної зовнішньої політики та програмами забезпечення своєї енергетичної безпеки.

Бібліографічні посилання

1. **Каныгин П.С.** Энергетическая безопасность Евросоюза и интересы России: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. эконом. наук / П.С. Каныгин. – М., 2007. – 18 с.
2. **Мусис Ніколас.** Усе про спільні політики Європейського Союзу / Мусис Ніколас. – К., 2005. – 466 с.
3. **Фишер В.** Европа: экономика, общество и государство. 1914–1980 / В. Фишер. – М., 1999. – 368 с.
4. **ЭнергодIALOG Европейский Союз–Российская Федерация.** Вектор развития Евросоюза. – М., 2007. – 142 с.
5. **www.euro. eu** – офіційний сайт Європейського Союзу

6. www.epp.eurostat.europa.eu – офіційний сайт Євростату
7. www.alleurpac.ru – інтернет-журнал «Вся Європа.ru»
8. www.eia.doe.gov – офіційний сайт Energy Information Administration

Надійшла до редколегії 25.11.08

УДК 502.72 (477.63)

Вад. В. Манюк

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

СИСТЕМА РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКІВ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ: КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ В РЕЖИМІ

Представлено концепцію формування системи регіональних ландшафтних парків Дніпропетровської області. Наводяться критерії щодо визначення ключових ділянок для формування 15 з них, виділено пріоритети в режимі та зонуваних цих територій.

Формування повноцінної, функціональної та репрезентативної системи природно-заповідних територій повинно бути не лише внутрішнім цільовим завданням заповідної справи як специфічної галузі, але й головною стратегічною метою національної екологічної політики, а також – невід’ємною складовою в усіх галузях, пов’язаних із землекористуванням та менеджментом природних ресурсів. Незважаючи на комплекс об’єктивних та суб’єктивних перешкод на шляху до формування нових заповідних територій і до покращення ефективності природоохоронної діяльності в межах уже діючих об’єктів природно-заповідного фонду, в Україні з моменту набуття державної незалежності і прийняття Закону «Про природно-заповідний фонд України», спостерігається поступове зростання показників заповідності [1]. Навіть з урахуванням таких негативних моментів, як включення великих господарських зон до складу новостворених заповідних територій (особливо показовим є приклад національного природного парку «Подільські Товтри»), або недотримання в заповідних зонах багатьох об’єктів необхідного режиму охорони, реальний ріст природно-заповідного фонду є очевидним. Це, у свою чергу, ставить перед дослідниками завдання пошуку нових територіальних резервів для заповідання таким чином, щоби мінімізувати, з одного боку, можливий конфлікт інтересів між землевласниками та природоохоронними пріоритетами новостворюваних заповідних об’єктів, а з іншого, забезпечити всі класичні вимоги щодо заповідання – максимальне охоплення заповідної мережею всіх ділянок, де зберігаються природні екосистеми і природне ландшафтне й біологічне різноманіття. У зв’язку з цим актуальне завдання науковців у галузі заповідної справи на сучасному етапі – не тільки пошук і вибір самих територій для заповідання (це завдання для більшості регіонів уже виконано, а самий процес виділення на місцевості перспективних для заповідання ділянок не являє будь-якої методологічної складності). Багато гостріше стоїть питання обґрунтування організаційних форм для існування об’єктів природно-заповідного фонду і пошук механізмів, які забезпечуватимуть збалансовані відносини в системі «природно-заповідний фонд (екомережа) – людська спільнота». Характер природоохоронного менеджменту, тип заповідного режиму, успішність (або навпроти – «неуспішність») функціонування заповідної території знач-